

Med hjärtat i Sarek

Edvin Sarek Nilsson

Edvin Nilssons kärlek till Sareks flora och fauna har genom året resulterat i ett stort antal böcker och filmer. Nu görs en annan film – om honom själv och vår stoltaste nationalpark. Där var han länge känd som Parkvakten, och är fortfarande känd som det som blivit hans mellannamn – Sarek.

TEXT **KARIN WALLÉN** FOTO **HENRIK WITT**

” Jag tycker jag har levt ett väldigt privilegierat liv. Och mycket av det är kopplat till Sarek. Min personliga gärning, den är där.

Edvin Sarek Nilsson sitter vid köksbordet i radhuset i Ljusne i Hälsingland. Här bor han sedan några år tillsammans med hustrun Isa Sundberg, som från början kommer från trakten. Det var därför de valde att flytta hit när de ville få närmare till samhällets service och slippa den mest bitande vinterkylan på äldre dar. Efter alla år i Jokkmokk händer det att turister fortfarande frågar efter Edvins fotogalleri, och turistbyråpersonalen (Isa minns kvinnan där som grät när det stod klart att Edvin och Isa skulle flytta) får förklara att den tiden är förbi. Men kvar finns böckerna, bilderna och filmerna. Minnena och hyllningarna till Sveriges sista vildmark. Att Edvin är så nära förknippad med vår mest stolta nationalpark att den blivit ett mellannamn för honom, säger något om hans livsgärning.

Nu är det Edvins egen tur att stå i centrum,

FAKTA

Edvin Sarek Nilsson

Ålder: 86 år.

Bor: I Ljusne i Hälsingland, tillsammans med Isa Sundberg. Född och uppvuxen i Malmberget och bodde under många år i Jokkmokk.

Yrke: Pensionerad före detta parkvakt i Sarek, författare, naturfilmare och föreläsare. Har skrivit flera böcker om djur och natur i området, och föreläst i hela landet inte minst om våra rovdjur, som björn och varg. Har gjort 13 naturfilmer för SVT, och varit med som expert vid flera andra produktioner.

Utmärkelser: Skoglig hedersdoktor på SLU. **Aktuell:** I filmen om honom själv som går under arbetsnamnet "Med hjärtat i Sarek", av Dag Jonzon.

Om namnet: Första gången han benämndes som Edvin Sarek Nilsson var i en tidningsartikel för länge sedan. Sedan har mellannamnet hängt med, inte som ett officiellt mellannamn men ett namn som talar om precis vilken Edvin Nilsson man menar.

när filmaren Dag Jonzon gör en film om honom, som ska gå i SVT. Arbetsnamnet: Sarek i mitt hjärta.

RULLSTOLSBUNDEN I TVÅ ÅR

Idag är han 86 år. Höften krånglar. Men tre gånger om dagen promenerar han i den lilla slingan bakom huset, bland träden och sterna. Fem-sexhundra steg blir det. Och morgongympa med situps och cykeltramp i luften.

Det är en enorm skillnad mot hur det såg ut bara för ett par år sedan, när för mycket vätska i huvudet orsakade enorma svårigheter. I nästan två år var Edvin rullstolsbunden medan Isa kämpade för att han skulle få opereras. Att operera in en dräneringsslang skulle egentligen inte vara någon stor svårighet. Men kön var lång. Nästan två år av väntan, tjat och oro.

Under den tiden var Edvin inte sig själv. Han kunde inte röra sig, och trycket mot hjärnan gjorde att han försvann mentalt. Han visste knappt vilken dag det var.

Nu är han desto mer uppmärksam. Han →

Det är bara jägare och journalister som säger att de är farliga. De kan göra skenanfall ibland, men sedan sticker de. Jag kan inte förstå hur man kan sprida så mycket falska rykten om dem

noterar en Nikon hos fotografen och nickar nöjt. Pratar objektiv en stund. Han har släpat på en del extrakilon under sina vandringar i Sarek, med kameran hängande runt halsen.

Så många bilder han tagit, så många rovdjur han mött, och filmer han spelat in, med Isa som ljudtekniker och medarbetare. En gång på nittiotalet när de skulle spela in en film om björnar tog hon dessutom på sig uppgiften att varsamt närma sig en björnhona med ungar. För att visa att det är precis som i sången – att björnen inte är farlig, bara man är varlig.

– Det är bara jägare och journalister som säger att de är farliga. De kan göra skenanfall ibland, men sedan sticker de. Jag kan inte förstå hur man kan sprida så mycket falska rykten om dem, säger Edvin och skakar på huvudet.

I sin boken, "Sarek – vandringar i vår sista vildmark", som kom ut 1970, skriver han: "Efter alla mina möten med rovdjur och arga älgar tror jag det är bra för sinnesfriden att vara utrustad med kamera. Tankarna blir helt sysselsatta med att hålla rätt på tid, bländare och avstånd och skenar inte iväg med förståndet. De kanske till och med är säkrare än gevär, eftersom det har visat sig vara de skadskjutna björnarna som blir farliga".

Med de böcker och filmer han gjort genom

åren vill han väcka ett intresse för naturen. Om fler skulle få upp ögonen för vår sista vildmark skulle den bevaras, har tanken alltid varit. Och när han gav ut sin första bok 1970, var debatten om utrotningshotet mot rovdjuren och utbyggnaden av älvarna en het debattfråga i Sverige.

Evins berättelser tar oss långt ut i vildmarken. Till nyvakna björnar som letar föda bland nyfödda renkalvar i Kukkesvage. Till järvar och lodjur som sin skygghet till trots då och då visar sig för honom. Och till den där vinternatten på sjön Sitojaure, då han för sista gången hörde vargen yla i Sarek, i 35-gradig kyla under månens sken.

INTRESSE SOM BARN

Intresset för naturen hade han med sig från barnomschmet i Malmberget. Han rände omkring med bröderna i naturen. Gick på milslånga fisketurer redan innan han fyllt tio. Hamnade vilse någon gång i tolvårsåldern och sov under gran.

Lärde sig av erfarenhet hur man tog sig fram i vildmarken.

– Pappa var väldigt intresserad av att vara ute i öringbäckarna och fiska, och jag hängde gärna med. Jag bestämde mig tidigt för att inte jobba i gruvan, även om det var bra betalt.

Det blev skogen istället, för Edvin Nilsson. Andra såg hans genuina intresse för naturen, och uppmuntrade honom att söka till Jägarförbundets skola på Öster Malma utanför Nyköping. Där fick han viltkännedom och lärde sig jaktlagarna. Skulle han få bra rekommendationer från skolan fanns möjlighet att få börja jobba i någon av nationalparkerna. Det var det målet som hägrade, och det var så det blev. I mitten av 1950-talet blev Edvin Nilsson tillsynsman i Sarek.

I närmare 20 år jobbade han som parkvakt och senare blev han chef för naturvårdspatrullerna. Han har dessutom deltagit i en mängd forskning som gjorts i trakterna – jobbat med rovdjursutredningar och andra undersökningar. Sarek blev

mer än ett jobb, snarare en livsstil – ett intresse som födde nya intressen, alltid med naturen i fokus. Sin förmåga att spåra djur förfinade han tillsammans med viltekologen Bertil Haglund, som också var den som för första gången lånade ut en systemkamera till honom. Edvin, som ständigt rörde sig ute i naturen, började hjälpa till att ta bilder till Bertils böcker.

Det blev starten på intresset för att fotografera och dokumentera det han såg. Att se livet i vildmarken inte bara för sig själv – utan även göra det synligt för andras ögon.

Små gnagare, mäktiga älgar och fjällets blommor – allt levande i Sarek har varit av intresse för Edvin Nilsson. Men han har framförallt gjort sig känd som rovdjurens försvarare. När han anlätades av länsstyrelsen för att spåra upp den så kallade Malmbergsvargen som dödade renar under 1960-talet, ställde han upp. Men han vägrade vara närvarande när den sköts. Under flera år ända in på 2000-talet åkte Edvin land och rike runt för att föreläsa om varg och björn. Djur som han ofta tagit i försvar.

– Jag har sprungit och smugit i rätt vindriktning för att kunna komma nära med kameran, men jag har aldrig behövt vara rädd. Därför blir det så konstigt att läsa om hur farliga de är. Det

går inte ihop, jag kan inte koppla ihop björnen med något farligt, säger han.

Björnen är speciell för honom. Så många han sett, följt och nästan lärt känna.

– Hur många björnar jag sett genom åren vet jag inte riktigt. Jag slutade räkna efter tvåhundra, säger Edvin och minns ett tillfälle när han och Isa filmade "Björn i Norden" och spejade på björnar – och vandrare – i Snavvavagge. De befann sig så nära varandra att de syntes i samma kikarsikte. Vandrarna själva hade ingen aning, och det är ju så det brukar vara. Medan björnarna har stenkoll på omgivningen, har vi tvåbenta inte alltid samma sinnesnärvaro eller uppfattningsförmåga.

Som tillsynsman hade Edvin ansvar för hela

Sarek, Padjelanta och Stora Sjöfallet. Ett enormt område att bevaka. Ändå tyckte han ha förmågan att vara överallt.

HADE SUPERKRAFTER

När Isa kom till Jokkmokk fick hon höra alla historier om Edvin innan de blivit ett par.

– Akta er för Edvin, sa alla. Han kan se er. Han sa aldrig när han skulle ut eller vart han skulle, så folk trodde han hade superkrafter när han plötsligt stod där framför dem, säger hon och skrattar.

En gång kom han på några som hade tjuvskjutit en älg i nationalparken. Det var förstås inte så populärt att parkvakten kom på besök. Stämningen var hotfull, och Edvin tog inga bilder. Men han ringde polisen. När de väl kom till platsen var den väldigt välstädad. Men det gick ändå att säkra spår, och männen blev dömda. Det var förstås inte heller populärt.

– Som regel har jag haft väldigt bra kontakt med samebyarna och alla som rör sig i området, och haft många av de som levde där ute till hjälp. Men det var en man som sa till mig en gång: Edvin, om inte du hade funnits hade vi kunnat få järven utrotad. Det var det ändå finaste betyg jag kunde få, säger Edvin och skrockar.

På vintern hade han oftast sällskap av någon →

– skogsarbetare, eller samer som hade rensköt-
sel i närheten. Men på sommaren vandrade han
gärna ensam.

– Det var skönt. Att inte prata, inte störa dju-
ren, och kunna komma lite närmare. Jag hade en
uppgift, så klart, ofta var det för forskning. Men
det var så mycket mer än så – det var spänning,
upplevelser. Ofta var jag ute ett par veckor i stö-
ten.

Efter att ha fått låna en systemkamera fick han
så småningom råd med en egen Nikon, och sedan
dess har han varit märket trogen.

– Jag hade den alltid hängande om halsen. Det
gav ännu en dimension åt upplevelsen.

Han illustrerade ”Nordisk fjällflora”, ”Det
blommande fjället”, ”Renbetesflora” och ”Mud-
dus”.

Ville fånga djurlivet, komma nära björnar – nu
även i syftet att få till en bra bild. Lyckades och
misslyckades många gånger.

Några år in på 1970-talet kom ännu en
dimension – den rörliga bilden, filmandet. Till
en början ombads han vara med som expert vid
några inspelningar, men sedan tog han själv över

Du kan aldrig bygga en väg för att det ska bli enklare att upp- leva vildmarken. För så fort du har byggt en väg så är det inte längre vildmark

filmkameran. Isa var den som tog ljudet, och var
med från idé till färdig produkt.

I samarbete med SVT fick de igenom i princip
allt de ville göra. Tretton filmer har de gjort i helt
egen regi, förutom medverkan med kortare eller
längre inslag i oräkneliga naturprogram.

”Sångsvanens land” kallade de en ”kioskväl-
tare”, som fick SVT att lägga en beställning även
på en film om fjällpiparen.

Men den största succén i tv-format var ändå
”De överlevde istiden”, som visades på åttiota-
let och handlade – förstås – om växter som över-
levt istiden.

Filmandet tog dem vidare till Grönland och
Nordnorge, och Edvin var även med som expert
och filmare i Alaska.

Men hjärtat har alltid klappat som met inten-
sivt för Sarek. Och det gör det naturligtvis fortfa-
rande. Visst finns där en liten oro för framtiden,
men också hopp – om att människor vill bevara
den natur vi har.

– De som underkastar sig det besvär det är att
ta sig över fjället, de bryr sig om den miljö de
besöker. Du kan aldrig bygga en väg för att det
ska bli enklare att uppleva vildmarken. För så fort
du har byggt en väg så är det inte längre vildmark,
säger han allvarligt.

Hösten 2014 var Edvin och Isa tillbaka i
Sarek, för att spela in några scener i filmen om
Edvin. Då var det minst tio år sedan sist.

Det var vindstilla. Strålände vackert. Som om
Rapadalen sa adjö med vördnad.

– Hemma kan jag inte räkna upp alla platserna.
Jag glömmet. Ord och namn försvinner. Men när
vi flög in med helikopter från Rapaselet kände jag
igen varenda sten, och alla namn kom tillbaka.
Det var som att komma hem till byn.